

תהילים- מזמור א¹ אית'אל גבעון

(א) אֲשֶׁרִי הָאֵישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹנֵשׁ לְצִיִּים לֹא יָעֹב:
(ב) כִּי אִם בְּחֹרֶת יִקְוֶה וּבְחֹרֶת יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה:
(ג) וְהָיָה כַּעֵץ נִשְׁחָל עַל פְּלִי מִים אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעָתוֹ וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ:
(ד) לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם כַּמֵּץ אֲשֶׁר תִּדְפְּנוּ רוּחַ:
(ה) עַל כֵּן לֹא יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפַּחַת וְחַטָּאִים בְּעֵדַת צְדִיקִים:
(ו) כִּי יוֹדַע יִקְוֶה דֶּרֶךְ צְדִיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֵּאבֵד:

בגמרא² מובא: "כל פרשה שהייתה חביבה על דוד פתח בה "באשרי" וסיים בה "באשרי". הדוגמה שהגמרא מביאה היא מזמור א'. נראה שהגמרא הבינה (וכך גם מוסבר ברש"י) כי מזמורים א' וב' הנם למעשה מזמור אחד, והדבר דורש ביאור. עוד יש לשים לב לכך "שהתוספות" בגמרא שם מקשים: והרי לא מצינו מזמור נוסף הפותח ומסיים "באשרי", ואם כן, לשון הגמרא שאמרה 'כל פרשה... 'קשה להבנה?! תירוץ "התוספות" הוא שלא המילה 'אשרי' מרמזת לחביבות המזמור בעיני דוד, אלא הסיום מעין הפתיחה, ולכן למשל גם מזמור הפותח ומסיים ב"הללויה", מוגדר כחביב על דוד. את עיקר הדגש, אם כן, יש לשים לא על ביטוי זה או אחר, אלא על עצם הפתיחה והסיום הזהים. נניח לרגע לעניין זה, ונעסוק בכמה עניינים בפשט המזמור, ומשם נמשיך לאפיקים נוספים, ובהמשך ננסה לפתח דבר מה מתוך הנקודה שהצגנו.

המזמור פותח במילים: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים". אם דוד פותח במזמור זה, נראה שיש למצוא בו הדרכה יסודית בהשקפה ובעבודת ה', והדבר מצריך הרחבה.

החסיד ר' יוסף יעב"ץ³, בפירושו ל"תהלים", פותח צוהר בהבנת הפרק על צידו ההשקפתי ומסביר כי דוד פותח את ספרו בחלוקה לשני חלקים: 'סור מרע'; ו-'עשה טוב', כאשר גם את שני החלקים הללו הוא שב ומחלק, והפעם לשלושה חלקים וב"סור מרע" הוא מתחיל:

שער המינות:

שער המינות הוא הקשה מכל, ועליו אמר שלמה⁴: "כל באיה לא ישובן ולא ישיגו אורחות חיים". המינות היא הטענה שעזב ה' את הארץ, ובלשון הראי"ה⁵: "המינות מתאמצת לקרוע את

¹ המאמר הנו קטע מתוך הספר "נאום הגבר" הצפוי לצאת לאור בע"ה. הדבר ניכר בתוכן אשר בו קשרים והסתמכויות על מובאות אחרות בספר.

² ברכות י, א.

³ ממגורשי ספרד.

⁴ משלי ב, יט.

העולם לפרוק עול המעשה... חשבה בגאות זדונה לספוג מן הקודש רק אורח הרעיון והרגש... אין לה שום הכרה בכבוד שמים ובתוכן של **עבודה** אלוהית, אבל מתאוה היא לאותה המנוחה השלוחה **שהביטחון והאמונה** נותנים".

הנצרות זו המינות - עזיבת המצוות **המעשיות** - "**אורחות חיים**". כלפיה נכון לטעון את הטענה השכיחה כי הדת הנה 'אופיום להמונים' - מרגוע לנפש הכלל. וזהו שדייק הרב להקדים את המילה "ביטחון" ל"אמונה", כיוון שאין כאן אמונה אמיתית המקנה ביטחון, כי אם להפך - בקשת ביטחון הדוחפת לאמונה שקרית מרגיעה. זו '**עצת הרשעים**': לרשעים **עצה** לתופעה (האמיתית מצד עצמה) של מחפשי שלווה הנפש ובעלי הדאגה. הם אינם מבקשים אמת מחייבת, כי אם בריחה מהמציאות. הסכנה היותר חמורה היא שהם נשענים כביכול על הדעת. אלו 'רשעים ברי דעת'⁶, יש להם חיבור (דעת⁷) עם הרשעה המתנגדת לשם ישראל, ועל כן: "כל באיה לא ישובו"⁸.

⁵ אורות האמונה עמ' 37, ובעמ' 32 כתב שעתידיה היא להתפשט על כל העולם כולו **תשעה חדשים**, ובעניין זה ראה לקמן ביאור לפרק כ'.

⁶ ליקוטי מוהר"ן נד.

⁷ בחינת: "אדם ידע את חוה אשתו" (בראשית ד, א).

⁸ בעניין הנצרות יש להדגיש שכפי שאומר הרב יסודה אינו **בטעות**, אלא **בזדון**. הנצרות הנה **רשעה מחושבת**. מאבקה באמונה היהודית הוא המאבק באמונה שהאלוהות מחוברת לעולם החומרי, משגיחה עליו ומנחה אותו על כל שעל ושעל, אלא, שבשלווה שהאמונה בהנהגה שכזו מקנה, בכל זאת חושקת היא, ועל כן תרה היא אחר דרך ליהנות מן האמונה מחד גיסא, ולנתק את 'אורחות חיים' (המצוות המעשיות) מאידך גיסא. את כוחה, כפי שאומר הראי"ה (אורות האמונה, מיונת), שואבת היא מהצלחת האומות החיצונית, מנפילת ישראל בגלות ומן הסיגים שבהבנה האלוהית אצלנו ומתוך כך גם בעולם בכלל. היוצא מכך הוא, שמצד אחד, 'סטירת הלח' החזקה ביותר לנצרות היא תקומת ישראל והתרחבות התורה אל מעל לאמונה מיסטית מנותקת כפי שניתן לטעות שהיא, תוך חזרה אל **אורחות חיים** המונהגים על פי רוח ה' ומשיחו, ומצד שני בהתאמה גם להפך - עם נפילתה והתגלות שקריה, טומאתה ופשיטת טלפיה של הנצרות הולכת היא ושבה ועוד תשוב ביתר שאת מלכות ישראל על כנה, עד תבנה ותשתכלל עד לשיא השלמות הראויה לה. בעניין זה אמליץ להאזין לשיעורו של הרב גיורא רדלר בנושא השואה (באתר האינטרנט 'בני דוד' של המכינה הקד"צ בעלי), שם מצביע הוא על כך שבסדר ההשגחה פקדה השואה דווקא קהילות רבות אשר היו מלאות בתורה, וזאת מכיוון שתורת **חיים** (במובן של שאיפה להופעת הקדושה בארץ), עדיין חסרו (זאת בדומה לגורם לחורבן בית שני אשר גם בזמנו למדו תורה, אך 'לא ברכו בתורה תחילה', וכפירוש הרב אליעזר קשתיאל למהר"ל בהקדמה לתפארת ישראל שהזכרנו לעיל - שנעשתה להם התורה מקום **מפלט מהחיים**). בהתאם לכך, אין זה נכון לומר **שלמרות** החיבור לתורה באו לכיליון הנורא, אלא להפך - **דווקא** חיבורם הקלוקל אשר ניתקם מאורחות חיים - הוא שהביאם עד לידי מאבק בעולמים ארצה, עד שנעשתה להם התורה "סם המוות" (שבת מב, א) ולדאבוננו - תרתי משמע. את ההתנגדות לעלייה אשר באה על ידי אנשי התורה **דווקא** - מסביר הרב טייכטל ב"אם הבנים שמחה" (ג, לו-לז), לפיו התנגדותם (בהתאם לחטא המרגלים) נבעה מהעובדה שבניגוד להמון העם היו המנהיגים 'מסודרים' מבחינה כלכלית על ידי הקהילות, ומשהיו להם 'משרה טובה' ותפקיד מכובד, שוב לא חשו בחסרון הגלות והיא שהביאתם לכך. דבריו קשים מנשוא, ועל כן ננסה ללמד זכות וללכת בדרכם של הנצי"ב (העמק דבר) והראי"ה (חובש פאר דרוש א) שהסבירו, כי אך טבעי הוא שדווקא בגלות בה נדחק החומר אל הפינה ימצאו אנשי הקודש (אשר עדיין לא הגיעו למדרגת הקדושה המוסברת במסל"ש כאיחוד הקודש והחול) את המנוחה ואת הנחלה, והוא הוא חטא המרגלים. הפועל היוצא של השואה היה תקומת ישראל, מכיוון שהמסקנה שהסיק ממנה העולם - אם מתוך פחד ואם כתוצאה ממפגש עם פראותו, הייתה **מאיסה במוסר האדם כמנחה לחיים בארץ**. המאיסה במוסר האדם וההבנה כי הטוב השלם יגיע רק מאלוהים, היא שהביאה (גם אם בתת מודע) את הגויים 'לבקש' את תקומת ישראל.

כיוון שנגענו בעניין הנצרות נציין, כי למרות ההטעיות השונות לא זנחה הנצרות את דרכה, וכי ראשיה עדיין יושבים ומטכסים עצה כיצד לבלענו חיים, כאשר החלטתם האחרונה, כפי ששמעתי מחוקרי דבר (ראה תשובה של הרב צפניה דרורי באתר של ישיבת ההסדר קרית שמונה בעניין זה), הייתה להסביר פנים לישראל ולתקצב גורמים שונים במדינה

שער העוונות:

החוטאים בעלי העוונות הם אנשים המאמינים במציאות ה', בהשגחתו ובשכר ועונש, אלא **שיצרם גובר עליהם**. וכך מגדירים החסיד ר' יוסף יעבץ: "כבר ימצאון אנשים חטאים בשער זה, וילכו בתוך גיהנום מהלך יום או יומיים, שנה או שנתיים, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". על אף שכידוע היוצא מחשכה לאורה ומשעבוד לגאולה 'יוצא ברכוש גדול'⁹, בוחר דוד בענוותנותו לפתוח דווקא בשבח מי שכלל לא חטא, למרות שבתור זה ש"הקים עולה של תשובה"¹⁰ נראה שמדרגה זו הנה דווקא מדרגתו של שאול הצדיק הגמור, זה אשר היה צדיק ממנו¹¹ ולא בשבח מדרגתו שלו.

דוד ושאל - בעל תשובה וצדיק גמור

בספר "העיקרים"¹² אומר ר' יוסף אלבו כי המגמה היא **לפעול לשם ה'** מתוך התמודדות ובחירה, ואם נדייק יותר: המגמה היא **שמתוך בחירה** הדבר יהיה לנו בטבע, או יותר נכון: **יתגלה שהיה כבר בטבע**, אך על כל פנים מתוך התמודדות!¹³

תחילתה של בחינת 'החוזר בתשובה' נסמכת על מאמר חז"ל¹⁴ האומר: "אל תאמר אי אפשי בחזיר, אלא אמור אפשי ואפשי, אך מה אעשה שריבונו של עולם גזר עלי", וכפי שמסביר זאת בעל העיקרים שאומנם גם אדם שישב ולא חטא - עשוי לקנות שלמות בנפש, זאת אם מניעתו

מבחינה פיננסית, כנאמר (משלי כה, כא): "אם רעב שנאך האכילהו לחם", והכל במטרה **שבעתידי שוב יוכלו לשלום בנו על ידי כך שנהיה תלויים בהם כלכלית**.

⁹ כפי שהזכרנו בתחילת הספר בשם הזהר, וכפי שארע לנו בצאתנו ממצרים.

¹⁰ מועד קטן טז, ב.

¹¹ רש"י מו"ק טז, ב. וראה יומא כב, ב ובדברי ר' צדוק בריסי לילה (לח, ג) לפיו: החטא שכן מצאנו בשאלו, לא היה אלא תוצאה של ניסיון להתגדר בבחינת 'בעל התשובה' אשר הנה מדרגתו של דוד, מתוך מטרה לצאת ברכוש גדול, קרי: לזכות לעמוד על דברי תורה מתוך שיישכל בהם (גיטין מג, א). ומה שלא קיבלו את תשובתו ונמאס מלמלוך, אין זה אלא משום שעבר עבירה בדרך של 'אחטא ואשוב' אשר 'אין מספיקין בידו לשוב' (יומא פב, ב), וזאת משום שלא 'נכשל' ביצרו, אלא **בחר** לעבור על דברי התורה (דברים אלו כדרכו של ר' צדוק מהווים חידוש בהבנת המושג 'אחטא ואשוב' ולהרחבה ראה בדבריו שם, ובמאמר חקור דין לרמ"ע מפאנו (א,כ) החוטא על מנת לשוב כמי שנשען על אמתלה לחטאו והוא כדברינו ולא כביאור היד יהודה. ואף שאמתלה יכולה להתפרש כתירוץ סתמי, ולא כהסבר מעמיק ועקרוני, הרי שכפי שראינו במבוא לספר כאשר עוסקים אנו בגדולי עולם, לא נראה לפרש את המושגים במובנם השטחי.

¹² ספר העיקרים ג, כז.

¹³ אומנם בעל העיקרים כתב: "שהדרך שאדם זוכה בה על שאינו עובר על מצות לא תעשה היא שתזדמן העבירה לפניו וימנע מעשייתה לאהבת ה' וליראתו, ולא לשום סיבה אחרת", וכן מובא בהכשרת האברכים לאדמו"ר מפיאסצ'נה פרק ה: "שבכלל לשון עבודה אינו נופל אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון ה'", אך זהו השלב הראשוני שמטרתו קניית שלמות בנפש, אך אין לומר שמי שכבר קנה שלמות עד שכבר אינו מתאוה הנו פחות מזה המתאוה, אלא רק שלמעלה עליונה מן המעלה בה הוא עומד לא יגיע אם לא יעבור שוב את אותו התהליך.

¹⁴ ילק"ש קדושים, תרכו.

מלעשות דבר כלשהו נבעה מתוך יראת שמים ורצון לקיים את דבר ה'¹⁵, אך יחד עם זאת, על מי שכלל לא התמודד - לא ניתן לומר **שפיתח** בעצמו מדרגה רוחנית, ואם לא ניתן לומר שפיתחה, הרי שגם אם מדרגה רוחנית גבוהה ככל שתהיה קיימת בו, הרי שלא לו היא מיוחסת. יחד עם זאת, על אף חשיבותה של הבחירה, סופה של בחינה זו הוא שהאדם חושף את העובדה שבעומק רצונו הוא **אינו חפץ** בחזיר, כאשר זהו כבר גילוי עומק רצונו התואם את רצון ה'¹⁶.

בהתאם לדרישה לחיות את דבר ה' באופן התואם את לבנו כמו מחשבותינו מתוך בחירה ברמה הפרטית, כך הדבר גם ברמת הכלל, וכפי שמציין אבן יחיא¹⁷ בהקדמתו ל"תהלים", כי הסיבה בגינה זכה דוד **למלכות** הנה דווקא בשל היותו 'בעל תשובה', בניגוד לשאל אשר הנו צדיק **מצד טבעו**. שיאה של המלכות - של עולם העשייה (המתבטאת בתפילין של יד), הנה אומנם ש"לית לה מגרמה כלום"¹⁸, ודרכה מתגלה שרצון ה' הוא שמניע אפילו את פרטי הפרטים בעולם, אך על מנת לחשוף ולגלות זאת יש לעמול. ובהקשר למהלך הגאולה נבין כי זוהי בדיוק מהות המהלך: השתכללות הטבע באופן כזה שהוא 'בוחר' (גם אם בדרך של ניסוי ותהייה) בהליכה בדרך ה', ובכך מגלה הוא איך הוא כולו מונע מכוח דבר ה' שבקרבו.

עם כל מעלת בעלי התשובה מדייק הרב חרל"פ מדברי דוד כך: "אמנם, אף על פי שיש תכונה שבעלי תשובה גדולים מצדיקים גמורים כמאמרם ז"ל: "מקום שבעלי תשובה עומדין וכו'", בכל זאת זהו מצד האושר הפרטי (מצד הברואים), אך מצד האושר הכללי (מצד האלוהות כביכול, שהרי גם לפני הענקת הבחירה לאדם לא הייתה חסרה דבר), הוא האיש אשר **מעולם לא הלך** בעצת רשעים', **ולא עמד** בדרך חטאים... לא נגע בשום דבר רע..."

¹⁵ זאת על פי הגמרא (קידושין לט, ב) האומרת: "ישב ולא עשה עבירה נותנים לו שכר כעושה מצווה". וזהו ביאור המשנה (סנהדרין י, ג) לפיה: "דור המדבר אין לו חלק לעולם הבא", וזאת משום שדור זה זכה לניסים גלויים ולחסד עליון, עד שכל מעשיו (ואפילו החיוביים ביותר) אינם מיוחסים לזכותו.

¹⁶ שלב קניית השלמות מתוך מאמץ תואם יותר את יראת העונש שהזכרנו בהקדמה, בעוד ששלב התנהגות בהתאם לשלמות שכבר נקנתה, תואם יותר את יראת הרוממות.

¹⁷ דון יוסף בן דון אבן יחיא בעל חיבור על חמש המגילות וכתובים משנת רצ"ח. מצאתיו בהוצאת "אורים גדולים" על ה"ך.

¹⁸ זוהר פרשת בא מג, א (מתורגם): "כתוב (דברים ו): "ועשית הישר והטוב". הישר - הוא **תפילה של יד** (שהיא **המלכות** כדלקמן) להמשיך לה בתפילה של ראש שיתייחדו כאחד. ותפילה של יד מקדימים לשל ראש וצריך שלא יהיה פירוד ביניהם כלל. מי שמתעטר בתפילין עומד בסוד כעין העליון, שהוא עומד בב' סודות האלו שאמרנו ביוסף שנקרא **נער** ונקרא **צדיק** (בסוד **עבד** נאמן, ובסוד **בן יחיד**), ואלו (שתי הבחינות נער וצדיק) הן תפילה של יד ותפילה של ראש, ושניהם הם כלל אחד. ארבע פרשיות שבתפילין הן בד' בתים בתפילה של ראש, וכמו שהם ד' בתים בתפילה של ראש, כן הם כולם בתפילה של יד בבית אחד, כי **בתפילה של יד אין לה מעצמה כלום**, אלא מה שמקבלת מלמעלה, וזה סוד "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א), ומשום שמקבלת מלמעלה היא נקראת תפילה ומתקדשת מקדושתם ונקראת קדושה, ונקרא תפילה ואז נקראת המלכות מלכות שמים השלמה". וכדברנו: תחילתה (**נערותה**) של מעלת הקדושה העליונה הנה חיצונית למלכות - בחינת **עבד** העושה את מצות אדונו בהכרח, עד שמהרה מתברר כי גם היא עצמה קדושה - בחינת **בן צדיק** בו קיימים תכונות האב בטבע.

העומד במדרגת הטהרה העליונה אשר מעולם לא חטא, הנו אם כן עליון יותר מבעל התשובה. דוד, כפי שאמרנו פותח את ספרו דווקא במעלה הנגדית למהותו, וזאת לא רק מתוך ענווה במובנה הצר, אלא גם משום שאת מעלת הצדיק הגמור, זה אשר כלל אינו נמשך לחטא, הוא שוקק להשיג ואליה הוא מקווה להגיע, רק **מבחירה**. בקשתו של דוד היא שמתוך מצב של "וחטאתי נגדי תמיד"¹⁹, יזכה הוא להגיע ל"וליבי חלל בקרבי"²⁰.

שער הבטלה

מעבר לעובדה 'שהבטלה הנה 'אם כל חטאת', 'ומביאה לידי שעמום המביא לחטא'²¹, הרי שהיא **הפכית לעניינו של האדם** אשר הגדרתו היא: "אדם לעמל יולד"²², ו"עמל" - כהסבר חז"ל²³, הנו עמל תורה ותפילה, או במובנם היותר כללי: **הוצאת מהות האדם ופנימיותו אל החוץ**. אם זכה, יגלה ערכו בתפילה ותורה, ואם לאו, במלאכה²⁴ (אשר גם היא הוצאה וגילוי של כוחות גנוזים). דוד מרחיק את "המפנה לבו לבטלה"²⁵, אשר עיקר מעשיו ומחשבתו על חפצי גופו והבלי זמנו, וממשיך ומכווין ואומר כי: אומנם כפי שראינו אפילו 'ישב ולא עבר עבירה יכול שיקנה שלמות בנפשו', אך גם אם די לו לאדם בכך שלא יקלקל, הרי שהדרך היותר טובה להגיע לכך (וכל שכן הדרך היותר נכונה מצד חשיבות היצירה) היא: **להיות עוסק כל העת בלפעול ולקחת חלק בהופעת רצון ה'.** הדרך היותר שלמה לקנות שלמות לכל הדעות הנה "עשה טוב"²⁶. אדם שיעסוק בהופעת פנימיותו אינו תחת סכנת החטאים - 'מצווה בעידנא דעסיק בה מגנא', ועוד יותר ממנה התורה המגנה על האדם גם כאשר אינו עוסק בה בפועל²⁷, וזאת מכיוון שמתוך שייכותו לתורה נעשים כל מעשיו לשם שמים, ומגמת חייו מתעלה באופן כללי²⁸. הדבר מגיע עד לרמת ההלכה המניחה שיצרו (קרי: הצורך בסיפוק צרכיו) של אדם הטרוד בעבודתו, נמצא במנוחה²⁹.

¹⁹ תהלים נא, ה.

²⁰ תהלים קט, כב - ברכות סא, ב; בבא בתרא יז, א; מדרש תהילים, נא, וראה בתקנת השבין א, א מה שכתב ר' צדוק בעניין דוד אשר **תחילה** באמת לא זכה לתשובה שלמה.

²¹ כתובות נט, ב; וראה פרק ו - ט למסילת ישרים.

²² איוב ה, ז.

²³ סנהדרין צט, ב.

²⁴ משנת ר' אליעזר, יג.

²⁵ אבות ג, ה.

²⁶ ובמאמר חקור דין א, ג לרמ"ע מפאנו מובא שסור מרע הנה מדרגת הבינוניים בעוד עשה טוב הנה מדרגת הצדיקים.

²⁷ סוטה כא, א.

²⁸ אבות ו, ב.

²⁹ בבא מציעא צא, א; והדבר מגיע עד לחלקי הדומם בעולם כפי שאומרת הגמרא (חולין ח, ב) שחתיכת בשר הטרודה בפליטת דם, אינה יכולה לקלוט דם.

"שער הבטלה קשה מאוד משער העוונות, כי החוטא יודע כי בנפשו הוא, ובשרו עליו יכאב, ונפשו תאבל, כי הוא מחליף עולם חולף תחת עומד, ויחשוב להיקהל ולעמוד על נפשו, עד אשר לא תחשך שמשו, וגם בני אדם יוכיחוהו, ולמוכיחים ירגז ושב ורפא לו. אכן הלצים הנכנסים בשער הבטלה אינם מרגישים בחטאם ובחולי נפשם..."³⁰ - שני יסודות אומר כאן היעב"ץ:

א. החוטא (אם ניתן להתבטא כך) עדיף על הבטל, וזאת מכיוון שלחוטא לפחות יש תקנה. הוא אולי חי בצורה שלילית, אך לפחות הוא חי במובן כלשהו, ושאיפת חיים זו עשויה להוציאו מבאר שחת.

ב. הליצנות היא הגורם לכך שאנשים נורמטיביים, חכמים ובעלי יכולות מתבטלים ואינם עושים דבר, זאת כנראה משום שבשבט פיהם דואגים הם תמיד לבטל את כל המוצע להם או המבוקש מהם לעשות.

שער הבטלה אם כן חמור מקודמו, כיוון שהציניים 'הורסים כל חלקה טובה', ומוסר לא ישמעו.

הציניות

ישנה ציניות בריאה וישנה שלילית. הציניות הבריאה הנה הסתכלות 'מחויכת' על החיים. הסתכלות זו הנה למעשה תוצאה של 'לקיחת הקורה אותנו בעולם בפרופורציות'. אחת הסכנות של הציניות היא שאדם יתעצב, שהרי החיים מלאי אירועים 'לא קלים' ולשם איזון הציניות נתן לנו ה' את ההומור והמבט המחויך³¹ אשר בסודם אינם אלא נחלת האדם³².

יחד עם זאת, ישנה גם ציניות שלילית בעייתית וחסרת תקנה, ושתי בחינות לה: הבחינה האחת היא הציניות המשמשת את העצלות. העצלנים משתמשים בחכמתם בכדי לנוח תוך שהם משתמשים ב"הומור" כדי לבטל את דברי המנסה לעודד אותם לעבוד.

הבחינה השנייה היותר יסודית הנה נחלת אלו אשר ליצנותם נובעת מתפיסתם הפסימית. אופטימיות מביאה את האדם לפעול, והפסימיות לחידלון, ובכך, מהווה היא הפך רצון ה' והפך

³⁰ ר' יוסף יעב"ץ הנ"ל.

³¹ בקשר להומור הבריאה והרצוי אומר כי בישיבה בה למדתי נהגו ב"שבת זכור" לערוך הצגות שבהן גם חיקו אנשים. כיוון שחלק מן היושבים חשו כי הדבר בעייתי, שאלנו את ראש הישיבה על העניין, וכך נענינו: ראשית, ודאי שאין לפגוע בשום אדם, כאשר אפילו אם רק צל של ספק לנו אם חיקויו עשוי לפגוע בו הרי שאין לחקותו. יחד עם זאת, הוסיף הרב, גם כאשר אדם בפירוש מסכים ואף נהנה מחיקויו, עדיין יש חשש מסיאוב זה המחקה, והדבר תלוי במניע אותו ובתחושותיו בעת החיקוי. על המחקה, אמר ראש הישיבה, לשאול עצמו אם חיקויו נובע מתוך חיבה המתבטאת באפיון חברו בהתנהגות מסוימת, או שמא מתוך איבה הוא מונע. אם מתוך חיבה הוא מונע, הרי שיש בחיקויו ובהומור אפילו כדי להרבות אהבה. אבל, אם מתוך סלידה, איבה או זלזול נובע הדבר, הרי שיש כאן פסול. נראה, במקרה הנדון (בו לא היה ספק כי המחקה נהנה מחיקויו), נראה כי דווקא בליבם של אלו ה"צדיקים" אשר "חששו לכבוד חברים", מסתבר שהייתה מעט טינה או חוסר הערכה, והיא שהביאתם לחוש כי יש בחיקויו פסול. יחד עם זאת, כפי שאין לומר "לשון הטוב" על אדם בפני הידוע כ"שונאו" (חפץ חיים הלכות רכילות, ח), כך ראוי להזהר מלחקות אדם בפני מי שיש סיבה לחשוב שאינו אוהבו.

³² דרשות הר"ן דרוש א.

הגאולה, וזהו שדווקא ב**דוד** אשר הנו סמל הגאולה, מוצאים אנו אופטימיות מופלאה. דוד, כפי שרואים אנו בספר שמואל³³, אפילו ברגעים הקשים ביותר - כאשר מכה בו האויב מכה כואבת וקשה, מייד שב הוא ומתחזק בה' אלוהיו. את הכוח לכך יונק דוד מראייתו הטובה, ככתוב: "וטוב ראי³⁴", כאשר היפוכו של דוד, איך לא, הלוא הוא **בלעם** הרשע עליו נאמר³⁵ כי עינו רעה³⁶.

³³ שמואל-א ל, ו.

³⁴ שמואל-א טז, יב.

³⁵ אבות ה, יט.

³⁶ וראה בכתבי האר"י (ליקוטים לפרשת בלק) על הפסוק (במדבר כג, י): "תמות נפשי מות ישרים" שכתב **שלעם** התגלגל ב**נבל**, ולפי זה נמצא שדוד אף נאבק בשורש בלעם באופן ישיר עד אשר לא רק נצחו אלא גם לקח את אשתו **אבי-גיל** (אשר משמה נראה כי היא אבי הג"ל קרי: היא יסוד הפיכת ה- ב"ל לג"ל, ובהמשך ההערה יתבאר הדבר). נבל, לפי דברי האר"י, נפטר בגיל ל"ג שנים כדון הרשעים אשר אינם זוכים אפילו לחצי ימיו של אדם (סנהדרין קו, ב). ג"ל מצד אחד בהיותו **חצי** מעגל, מסמל 'חצי דבר', ועל כן הוא זמן מיתת הרשעים אשר אינם זכאים להוסיף על חסרון הסהר, שהרי בפסימיותם ובחוסר אמונתם נמנעים הם מהבאת העולם אל שלמותו. תיקונו של בלעם (המלוכש בנבל אשר נמנע מפעול - מלעשות חסד), החל ב**גלגול** בברזילי **הגלעדי**, אשר עשה **חסד** עם דוד ועם אנשיו עד שבקש דוד לגמול עמו חסד על מעשיו. יחד עם זאת, זיכוכו השלם של בלעם, כפי שאומר האר"י, לא נגמר בברזילי הגלעדי, אשר בעצמו עדיין היה מקולקל (שבת קנב, א), אלא רק בבניו. (המושג 'גלגול' לפי דברנו מקבל - הן מצד עניינו והן מצד אותיותיו, משמעות של השלמת תיקון - גל (חצי) + גל (חצי) = שלם).

בראשית (פרק לא) אומר יעקב לאנשיו ללקוט אבנים ולעשות **גל**, ובמחלוקתו עם לבן בעניין כינוי הגל נראה שמסתתרת השקפת עולם עמוקה. **לבן** (אותיות **נבל** שמשמעותו גם **נבילה** ו**נבלה** המסמלים את הפך הצמיחה, אשר שלא במפתיע **מבלה עולם במעשי הנבלה** שלו), כינה את הגל "גר סהדווא", בעוד יעקב כנהו **גל-עד**. גל עשוי לבטא חצי, בעוד גל+עד מבטא כבר נצח ושלמות וזהו מה שמוסיף יעקב למילה **גל** את המילה **עד**, אשר אם תנוקד בפתח, הרי היא מסמלת חיבור מוחלט (ראה מאור ושמש על ל"ג בעומר שכתב **שע"ד** מסמל את התיקון היותר עליון המבטא איחוד של ממש - "עד ה'" (איכה ג, מ)) כאשר זהו בעצם מעשה העד אשר בעדותו מנציח עובדה. עוד ייתכן לומר כי במילה **גלעד** גילה יעקב (כבר אז), שתיקונו של בלעם הנבל יהיה בברזילאי **הגלעדי** מכוח הגל הנמצא בשמו, אך לא מצד החיסרון שהוא עשוי לבטא, אלא מצד השלמות - מצד **העד**, ונסביר:

ל"ג בשפת הרשעים בעלי העין הרעה, (אלו היודעים לכונן את רגע כעסו של ה' (ברכות ז, א) המסמל את חסרון העולם), נתפס כביטוי לחיסרון, בעוד אצל יעקב גם **הג"ל** קרי: גם החצי (החסר), מפגיש עם השלמות בהיותו מחובר מ- גימ"ל ומלמ"ד. המספר שלוש כפי שמבאר המהר"ל (גבורות ה', לג) - בהיותו בנוי מתחילה אמצע וסוף - מסמל בחינה בשלמותה. **שלוש** מסמל את **שלמות הפרט**, ו**שלושים** מסמל את **שלמות הכלל**. בעשיית **גל** למעשה מבקש יעקב להצביע על טוב ה' השורר בכל רגע ורגע - כולל בפרטים המחולקים מן הכלל העלולים להיתפש בעין רעה כרעים וכחסרים. דא עקא, שגם מן התפיסה לפיה ה' משיג עלולה להיווצר שאננות ואי עשייה (שהרי אם הכול טוב אזי מה נשאר לנו לתקן), וזהו מה שהיה דוד המלך קם בחצי הלילה על מנת מצד אחד להודות לה' (ברכות ג, ב) תוך שמצד אחד מצביע הוא על השלמות שבחיסרון כיאה ל"טוב ראי" (שמואל א טז, יב), ומצד שני הוא מבקש לפעול ולתקן את החסר ב"תיקון חצות".

בחצי הלילה, בשיא החיסרון, הבדיל הקב"ה בין בכורי מצריים לבכורי ישראל (שמות יב כט). משמעות הדבר היא שאפילו בשיא הגלות שם ה' נקרא עליו ואף מופיע דרכנו גם אם באופן מסותר ביותר, ומבט על עניין זה - הוא **שמביא את הגאולה** (וזהו גם ויהי בחצי הלילה המוזכר ברות ובוועד (רות ג ח) אשר מזרעם יצא דוד). כלומר: **ההכרה בטוב ובטוב האלוהי שבנו** - בין במה שבכוח ובין במה שבפועל, היא שבונה והיא שמדרבנת לבנות עוד. כך בכלל וכך גם בפרט (ראה שם משמואל (ויגש תרע"א) המסביר שהוכחת אדם צריכה להיות על ידי הפגשתו עם גדולתו). לזאת נראה שכיוון ה"מאור ושמש" באמרו על פי הזוהר (ח"א ע"ב, ב) כי **הקשת** (אשר צורתה **גל**) מסמלת את הגאולה, שהרי הדבר תמוה: והלוא הקשת מבטאת את החיסרון, שהרי עניינה הוא שבירת ופיצול האורות? אלא, שכפי הסברו של המאור ושמש - על ידי זה שלמרות פיצול האורות שמים לב לאור שבכל זאת יש בכל צבע (אשר מצד עצמו הנו חיסור מן האור), ממתקים את הגבורות בחסדים, או במילים אחרות: מתוך הראייה הטובה הרואה את האור הכללי שבפרטים משתרשת בנו אופטימיות של עשייה וגילוי, וזהו: **"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"** (תהלים קיט, ח) - "גל" ו"עיני" מדויקים כמוסבר לעיל, ו"מתורתך" גם היא מדויקת, משום שתורת החיים והחסד היא המביאה לידי מעשה (בב"ק ז, א). כן מדויק גם הביטוי "נפלאות", משום ש**פלא** עניינו חיבור הקודש והחול המשנה כדברי המשנה ברורה על "ומפליא לעשות" - "שמחבר הנשמה בגוף", והוא איחוד הרוח והחומר העלול להיראות **בעין רעה** כחסר.

מתוך הגבורות בחסדים (הגימ"ל בלמ"ד) על פי ה"מאור ושמש" הכוונה: **תפיסת הפרטים מתוך הראייה הטובה הכללית** וההבנה כי כוח התיקון מונח כבר בעומק המציאות. זו ראייתם של יעקב ודוד, אבני היסוד של הגאולה, אשר כמובא בערה לעיל זכו לחיי נצח בשל חסדם. את זאת הראייה מבקשים אנו לפתח, והיא בחסד ה' עליו גם תוכנה של 'נבואת בלעם' על אף עינו הרעה, ועל כן כפי שמובא ברמב"ם מהוה היא מקור לגאולה, וזאת כנראה משום שתוכנה

עוד בעניין הציניות נראה להביא מדרשים חלוקים או שמא משלימים בעניין על מנת לעמוד על כמה נקודות חשובות. ובכן, מדרש אחד אומר³⁷: "ובמושב לצים לא ישב – ר' חנינא בן תרדיון אומר: שניים שיושבים ואין ביניהן דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר: "ובמושב לצים לא ישב". ממדרש זה משמע כי כל ישיבה שאיננה כוללת לימוד תורה הנה מושב לצים.

מדרש אחר אומר: "ובמושב לצים לא ישב" – רבי מאיר אומר: ...אלו תרטיאות וקרקיאות של גויים שבהם דנין את הנפשות להמית...". מדרש זה הנו קוטבי לקודמו, במובן זה שממנו משמע שלא רק שהגדרה "לץ" אינה כוללת את מי שלמשל יושב בבית קפה, הולך להצגה או אפילו לקרקס, אלא גם שכל עוד המופע אינו מופע של גויים, שבו כפי שנהגו בעבר דנים הם אנשים למיתה, הרי שהדבר תקין. גם אם נאמר כי אין הכוונה לשלול רק קרקס של גויים אלא אפילו קרקס או מופע ישראלי, וזאת אם יש בו אלימות גם מבלי ממש לדון בו אנשים למיתה, הרי שעדיין נשאר לנו מרחב עצום בין המדרש המגנה כל עסק שאינו לימוד תורה, לבין המדרש המציג רק מופעים מלאי אלימות כבעייתיים.

מדרש נוסף המהווה אולי תפיסת ביניים אומר³⁸: "וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ דור הנאה ממנו שנאמר "ובמושב לצים לא ישב". מדרש זה אינו אומר שמי שאינו עוסק בתורה הנו לץ, ומבחינתו גם עבודה הנה דבר בעל ערך, אך בבילויים והנאות, גם אם אין בהם דברים שליליים כמו אלימות, הוא אינו רואה דבר חיובי.

מדרש נוסף בעניין נראה, שצועד אל בין המדרש המאפשר דרך ארץ, אך אוסר בילוי, לבין זה המאפשר כל בילוי כל עוד הוא אינו שלילי ואומר³⁹: "אשרי האיש אשר לא הלך.. כי אם בתורת ה' חפצו – תנו רבנן: ההולך לאיצטדינין ולכרקום וראה שם את הנחשים ואת החברין בוקיין ומוקיין ומולין ולולין בלורין סלגורין, הרי זה מושב לצים, ועליהם הכתוב אומר: "אשרי האיש

הוא זיהוי כוח הגאולה המונח בישראל. בלעם לעומת זאת כמו נבל, לא רואה בל"ג שלמות, אלא חיסרון - כאילו יש כאן ב"ל [הפרטים הנם ב"ת (חסרים ב"ל נקודה מאחדת) ולא גימ"ל (אשר ביסודו גם כפרט הנו שלם)]. לשיטתו גם אם הכללים שלמים, הרי שהפרטים חסרים ולא רק שהם חסרים, אלא גם שמכיוון שמנותקים הם מן השלמות, הרי שאינם עשויים להשתלם. באופן זיהוי הרשעים את החיסרון מבליים הם את העולם משום שהחיסרון לשיטתם אינו בר תיקון עד שכסמל לתפיסתם מקדשים הם את חצי הסהר - כך על כל פנים בדת האסלאם (וראה בספר קנאת ה' צבאות לרמח"ל בקטע "ענין עמלק" שמצביע על יסוד טעותו של שבתאי צבי שר"י אשר התאסלם מתוך תפיסה שעל המשיח להתלבש בקליפה בסוד מיעוט הירח, וטעה בכך שחשב שגם על הגואל (האיש) להתלבש בקליפה בעוד הדבר נכון רק לעצם כוח הגאולה הפורץ באופן כללי בעולם (למשיחיות) כפי שמוסבר הדבר בספר קנאת ה' צבאות ב, בכמה מקומות ובאם הבנים שמחה עמוד קמב). לסיום הערה זו נזכיר כי תיקון אומות העולם בא על ידי כינון בית ה' "בהר הטוב הזה והלבנון" (ע"פ דברים ג, כה) המבטא את תיקון הלב (החצוי) ומביאו אל השלמות - אל שער החמישים (הנו"ן). לפי זה אך טבעי הוא כי אחד המאבקים העיקשיים ביותר בעת הגאולה יהיה כנגד דת האסלאם על הלבנון ועל הר הלבנון הקשורים זה בזה.

³⁷ אבות ג, ב.

³⁸ קידושין מא, א.

³⁹ עבודה זרה יח, ב.

אשר לא הלך... כי אם בתורת ה' חפצו", הא למדת שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה".

מדרש זה אם נדייק, אינו מגנה כל בילוי. הצגה בעלת מסר לפיו כנראה אינה נכנסת בגדר ליצנות כפי שמופעים חסרי תוכן לשיטתו נחשבים ואם נדייק עוד ייתכן לומר שרק ההולך במשמעות של קביעות מוגדר כלץ, אך אם הלך אדם באופן אקראי למופע שכזה על אף שתוכן אין בו, הרי שאינו נכנס לגדר המושמץ.

כנגד שלושת שערי גיהנום פותח לנו דוד את שערי גן עדן:

שער החפץ:

מי שיש לו חפץ ושקיקה אל התורה, גם אם אינו עוסק בחכמה תדיר, הרי שימצא זמנים לעסוק בה, הפך הלצים המזלזלים בכל דבר חכמה ויראת שמים. - ובזו המדרגה, אומר היעב"ץ, נמצאים רוב קהל ישראל - רוצים. בעניין זה יש לציין כי באמרנו כי רוב קהל ישראל רוצים, אינו מתכוונים לרצון מופשט גרידא, שהרי רצון שאינו בא לידי ביטוי כלל, כדברי האדמו"ר מפיאסצ'נה⁴⁰ הנו חסר משמעות. באמירה "רוב קהל ישראל" מתכוונים אנו לרצון ההולך ומתגלה - גם אם באיטיות. מעבר לכך יש לציין כי אמנם, כדברי האדמו"ר מפיאסצ'נה, רצון אשר אינו בא לידי ביטוי כלל אינו אלא שקר, אך יחד עם זאת ודאי הוא גם לפי האדמו"ר שישנו גם שלב של בניין ושכלול הרצון עוד בטרם בא הוא לידי גילוי בפועל⁴¹.

שער הקביעות:

היעב"ץ ממשיך: "וגבול עולם גבלו ראשונים בעשרים וארבע שעות אשר ביום ובלילה" - שמונה שעות לכל חלק באדם: לצורכי המדינה, הגוף והבית - שמונה שעות, לצורכי שינה - שמונה שעות, ולצורכי השלמת שכלו ומעלתו - גם כן שמונה שעות⁴². וזה מה שאמר דוד: "ובתורתו יהגה יומם ולילה" - קביעות יום וקביעות לילה, אך יחד עם זאת, ישנה כאן גם הכוונה לאדם

⁴⁰ צו זירוז יד.

⁴¹ דבר זה פוגשים אנו בחיינו הכלליים והפרטיים. למשל: זה שנים שעם ישראל מתפלל (רוצה) לעלות לציון כאשר באופן פשוט ניתן היה לחשוב שתפילתנו כפי שאומר ריה"ל (כוזרי ב, כד) אינה אלא כצפוף הזרזיר (במיוחד לאור העובדה עליה מצביע ריה"ל שכשניתנה לנו בתקופת בית שני האפשרות לעלות, נמנעו מכך רבים מבני עמנו), וכדברי האדמו"ר מפיאסצ'נה (צו זרזוז עמוד שלד): "כי רק הרצון שהאדם רוצה ועובד ביגיעה לבוא לאיזה דבר, רצון נקרא. ואם אינו עובד בו אף אם רוצה הוא, אין זה רצון, רק מן ברכת הלב הוא שמברך ומאחל לעצמו להתאשר באיזה דבר...". יחד עם זאת, כיום מובן כי דרישת ציון - גם אם נראה היה כי רק מן השפה ולחוץ היא, הרי שבאמת אינה אלא מהלך ארוך של פיתוח ושכלול הרצון עד למימוש באופן השלם ביותר. עיקרון זה נכון גם בחיינו הפרטיים - פעמים רבות מוצאים אנו אנשים שזמן רב רוצים ושואפים לעשות דיאטה או להפסיק לעשן, ובפועל אינם עושים דבר, אך לאחר זמן פתאום מתגלה רצונם בעוז ובגבורה. מתוך העובדה שרצון שאינו מוצא ולו במשהו כלפי חוץ אינו נקרא רצון נקבע שיש להוציא את מילות התפילה בשפתיים ממש, והוא מה שחשב עלי את חנה לשיכורה על שקולה לא נשמע (שמואל א א, ג), אלא שהיא חידשה שדי בהוצאה בשפתיים כדי להיות הוצאה של הרצון במידה הנצרכת (ראה אי"ה ברכות ה, כ).

⁴² הדבר תואם את דברי הגמרא (קידושין ל, א): "לעולם ישלש אדם שנותיו...".

המסוגל לצמצם את צרכיו הגופניים ושנתו, לעסוק עוד בהשלמת מעלתו השכלית, כאשר ההשלמה השכלית באה דווקא מן היגיעה בתורת ה', ולא מעיון בחכמות כמו חכמת הפיזיקה, וזהו מה שאמר **"ובתורתו יהגה"**, וכפירוש ספר העיקרים למאמר דוד (תהלים קיט, קיג): **"סעפים שנאתי, ותורתך אהבתי"** - **"החכמות הפילוסופיות שנאתי, ותורתך אהבתי, שהיא המקנה שלמות בנפש... שמצד הידיעה בתכונת הגלגלים (חכמת הטבע) לא תגיע הנפש לשלמותה. ואולם, אם יצויר שתגיע שלמות לנפש, הנה היא מצד הידיעה בדברים האלוקיים"**.
 כלומר: דבקות בנפש הרוחנית - **במגמת העולם, ולא בדרך הופעת המגמה**. אופן הופעת הדברים הנה בסך הכול הקליפה המאפשרת למגמה (לפרי) להופיע.
 דיוק נוסף: מהמילה **'יהגה'** משמע שאין הכוונה רק ללימוד, אלא שעל האדם להיות ככלל **משוקע** באהבת ה' וביראתו, גם כאשר עוסק הוא בצרכיו הפרטיים⁴³, והדבר מוביל אותנו לשער הבא:

שער הפרי:

"ועלהו לא יבול"

על הפסוק **"ועלהו לא יבול"** אומר רב⁴⁴: אלו תלמידי חכמים שאפילו שיחת חולין שלהם צריכה לימוד. עלה איננו הפרי עצמו, ואף על פי כן מיוחס הוא אליו - עלהו. וכמאמר הראי"ה⁴⁵: **"המעוף השכלי המלא של האור האלוקי, ובהירות הדמיון הנשגב של המושפעים מאור הקודש, נותן הוא את הכוח להכיר בכל עניין, בכל שיחה, בכל תנועה בעולם, את הקישורים אל הנשגב הכללי, אל אור החיים העליונים המסדרים את הכול לאושר עליון ונעלה, ונעשו כל שיחות החולין מרגליות עליונות שזוהר הקודש מאיר בהן במילוי והדר – ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח"**.

"והיה כעץ שתול"

לא 'על פלגי מים' נאמר, אלא **"שתול על פלגי מים"** לרמז על מגמת השותל. העץ אינו מונח סתם, אלא הוא שתול - מישהו שתל אותו. העץ שתול במקום המתאים לו, ובנמשל: האדם מחובר אל החכמה האמיתית - אל התורה - המשולה למים⁴⁶. אדם המחובר אל התורה, מקושר במגמה האלוהית העליונה - לא רק כמנחה את דרכו, אלא גם כמחיה אותו, עד שאפילו

⁴³ על השורש הגה ראה רמב"ם הלכות תשובה י, ג.

⁴⁴ עבודה זרה יט, ע"ב.

⁴⁵ אורות הקודש ג, ע' ר"פ.

⁴⁶ בבא קמא יז, א.

היא עצמה מתהווה בעולם דרכו, וזהו: "תורתו" – שדבריו הנם בעצמם תורה, גם דבריו וענייני החומריים.

התורה היא הופעת דבר ה' בעולם - המגמה האלוהית המבקשת לפעול במציאות, כאשר אופן פעולתה הוא על ידי התלבשותה בלומד. רק כאשר מחוברים למגמה האלוהית נמצאים במצב של שמחה, מה שאין כן כאשר הולכים בתוהו ובדרך לא דרך. אפילו בפן הפסיכולוגי: מצד החכמה האנושית - תמיד קיים החשש שמא טועים אנו, והדבר מונע מן השמחה להופיע, שהרי אין שמחה כהתרת הספקות, ומאידך גיסא כמובן, אין עצב כהימצאות בספק⁴⁷ (הדברים אמורים בקשר לסוף המזמור כפי שנראה בהמשך).

"לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו הרוח"

המוץ הוא קליפה. הרשעים נמצאים במצב שלא רק שיש קליפה ביניהם ובין הפרי (הקב"ה), אלא הם בעצמם הקליפה. וכל מציאותם אינה אלא כמעמידים לפרי וכמאפשרים לו לצמוח ולהופיע, אך כשיתבשל הפרי תסולק הקליפה ואחריתם תאבד. הקליפה חשובה אומנם כמאפשרת לפרי לצמוח, אך היא עדיין אינה הפרי. וכמאמר הרב באורות האמונה⁴⁸:

"העולם נוצר מתוהו ובוהו, הקליפה קדמה לפרי. החומריות והגסות הקדימו לבוא. הדינים הקשים והגבורות שלטו לפני התגלות החסדים".

אופן בריאת העולם היה על ידי יש מאין, כאשר למעשה ההפך הוא הנכון. לפני בריאת העולם הייתה המציאות כולה 'יש' אין סופי, והופעת המציאות לראשונה נבעה מצמצום הופעת האלוהות⁴⁹.

כאשר הקב"ה אינו מצמצם עצמו, לא רק שאין מקום לשום הוויה, אלא שגם לו הייתה, הרי שהייתה מוכה בסנוורים (בעודף אור), כזכור לנו מהמכה שהכה ה' את אנשי סדום וצבא ארם⁵⁰. כל היכולת לקלוט היא רק מצד ההסתר⁵¹. כיוון שמחוק הבריאה הוא שקליפה תאפשר לפרי לגדול ולהופיע בהדרגתיות, לכן בעולם הזה השעה משחקת לרשעים יותר, וזאת מכיוון

⁴⁷ מצודת דוד משלי טו וראה שו"ת שואל ונשאל ב י"ד קנו ד"ה אך נראה.

⁴⁸ עמ' 21.

⁴⁹ עניין זה הוא חידוש הבריאה. יצירה היא יש מיש ובריאה היא יש מאין כלומר: התחדש דבר שאין לו בסיס ויסוד במציאות. האפשרות של הקב"ה להסתיר עצמו הנה פלא עד כדי כך שהדבר מהוה סתירה בין יכולתו להסתיר עצמו מחד גיסא, ובד בבד למלא כל עלמין מאידך גיסא (בדומה לסתירה שמקשים העולם על ידיעת ה' מצד אחד ובחירת האדם מצד שני), והיא תחילת הבריאה. כיוון שכך קדם החושך בבריאת העולם לאור, וזאת משום שהחושך המסמל העדר הוא הבריאה הראשונה כאמור (ישעיהו מה, ז): "יוצר אור ובורא חושך", ומכוח זה כפי שפתחו חז"ל את מסכת ברכות בדיון על קריאת שמע של ערבית לפני של שחרית גם מתחיל כל יום מן הלילה הקודם לו. על פי זאת נבין גם כי מה שאמרו חז"ל (עוקצין ג, יב) שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר (משלי ח): "להנחיל אוהבי יש...". הכוונה היא שהריק שנוצר לטובת בריאת העולם עתיד להתמלא בזכות הצדיקים באור ה'.

⁵⁰ בראשית יט, יא; מלכים ב, ו, יח.

⁵¹ ובשל כך הסתיר משה פניו בראותו השכינה (שמות ג, ו).

שהם שייכים אל העולם הזה (הגשמי) יותר מן הצדיקים להם שמור האור העתיד לבוא⁵². מתוקף חוקיות זו הקדים ה' לברוא את העולם לפני שברא את האדם, וכך גם ביחס שבין אומות העולם לישראל - אומות העולם הם שהופיעו בראשונה, זאת למרות שישראל עלו במחשבה תחילה⁵³, כאשר גם הופעתם ותפארתם לה זכו, לא הייתה לזמן רב, ורק לעתיד לבוא הם יופיעו בשיא תפארתם.

"כמוץ אשר תדפנו הרוח" - פיזור לרשעים - טוב לעולם. קיבוץ רשעים במקום אחד - סכנה לעולם. הר"ן בדרשותיו⁵⁴ מאריך להסביר, מדוע היה חשוב כל כך לפזר את אנשי דוד הפלגה עוד בטרם חטאו, ולמסקנה אומר הוא כי ה' צפה למרחוק וראה שקיבוצם רע לעולם. ובלשונו: "הנה אלו האנשים בעת ההיא לא חטאו בדבר לא במעשה ולא במחשבה, אלא ה' יתברך צופה ומביט למרחוק ירד למה שיימשך מקיבוץ אנשים רעים. והוא אומר: "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם" כלומר: ירד והשיגח למה שיימשך ממנו. והבקעה ההיא גם כן אשר בחרו להם היא ארץ שנער, היה ראשה ומלכה נמרוד (לכן היה צריך להפיצם גם מן המקום ולא רק לשבור את המגדל)... כאשר ברח אברהם מפני נמרוד אל ארץ כנען, אילו היה נמרוד מושל בכל העולם - אנה ילך רוחו!... כללו של דבר **אי אפשר לכלל המקובץ שלא יהיה הכלל רע ממנו או כמוהו**".

דוגמה לדבר מן המציאות הגשמית: כאשר מערבבים צבעים יחד, מקבלים צבע שחור כיוון שמתקבצת יחד תכונת 'בליעת האור', וכשמערבבים צבעים זהים נשאר הסתר האור כשהיה. רק כשמערבבים עם צבע מסוים את הצבע הלבן אשר אינו עוצר אור, מקבלים צבע ביניים הפולט אומנם פחות אור מן הלבן אך יותר מזה שצירפו עמו.

לעומת זאת, אומר הר"ן: "אפשר שחסרון אחד מן הפרטים יוציא השלמות שביתר הפרטים מן הכוח אל הפועל, וזה עניין הנרמז בחלבנה כי עם היות החלבנה מצד עצמה בלתי נאותה, אפשר שיהיה לה כוח לעורר ולהוציא איכויות בסמים אחרים ולעורר בשמיותם...". עיקרון זה מובא ב"קהלת" בעניין "יתרון האור מן החושך, ויתרון החכמה מן השכלות" - המ"ם כאן משמשת כמ"ם ה"מתוך". כלומר: מתוך המאבקים נוצרת שלמות, אך לא רק משום שהרע מביא את הטוב לגלות את כוחותיו שלו אלא אף יותר מכך: כאשר הטוב מנצח את הרע הוא גם לוקח את הכוחות הטמונים בו ומקשרם וה' פכם לטוב.

⁵² חגיגה יב, א; וראה נצח ישראל למהר"ל פרקים יח-יט.

⁵³ בר"ר א.

⁵⁴ דרוש א.

עניין זה אגב הוא עניינו של משיח בן דוד המכונה 'בן פרצ'י, קרי: ביסודו עומדת תכונת התפרצות וחוצפה, אותה התכונה אשר הייתה במואב בן ביתו של לוט אשר מבלי להתבייש פרסמה חטאה⁵⁵ ואשר מזרעה בא דוד. במפתיע או שלא במפתיע דווקא זו התכונה היא שמאפשרת למשיחיות להופיע על ידי מאיסה בכל יסוד רעוע וישן שאינו גדול דיו, ואיכ"מ.

הפתרון לרשעים אם כן, הוא להפיצם ולזרותם ברוח, וזהו מה שאומר דוד: **"על כן לא יקומו רשעים במשפט"** - כלומר זה שלרשעים לא תהיה תקומה אין זה מתוך צרות עין או נקמנות, אלא זהו משפטם - כך נכון להם ולעולם. 'כך נכון' פירושו שמטבעם, כלומר **מעצם עניינם לא תהיה להם תקומה**. אך החוטאים, אלו שראינו שאינם כופרים בדעתם אלא הם נופלים ביצרם - **היה מקום לחשוב שלהם כן תהיה תקומה, שהרי מדובר באנשים טובים ולא רשעים**, לכן אומר דוד: **כיוון שהמדד הוא ביחס לצדיקים**, הרי שגם החוטאים אינם יכולים לקום, כיוון שהצדיקים **מעידים** שניתן היה להתגבר על היצר⁵⁶. וכפי שאומר המדרש⁵⁷ שלעתיד לבוא כשישחט הקב"ה את יצר הרע, הרשעים יבכו ויתמהו על עצמם כיצד זה שלא יכלו ליצר, שהרי הצדיקים 'שרדו עד סוף המסע', ולא נשברו.

את החטאים היה צריך דוד לסלק בטענה, שהסיבה **שלהם** אין תקומה היא: **"כי יודע ה' דרך צדיקים"**, כלומר: כיוון שה' יודע שיש גם צדיקים, לכן החוטאים נמצאים אשמים בדין, אך הרשעים אשר בהם יש פגם עצמי מהותי מצד שורשם, לעומת זאת 'כלים מאליהם' גם בלי השוואתם לצדיקים, וכפי שהגמרא⁵⁸ אומרת שממזרים (אשר יסודם קלקול) אינם חיים. דרך רשעים אם כן, תאבד - מאליה! מבלי יצירת השוואה לצדיקים. על פי ההבנה הזו ניתן להבין יותר מדוע שונאים כל כך החוטאים את הצדיקים, כפי שמצאנו בר' עקיבא אשר בהיותו עם הארץ אמר, שאם יביאו מולו תלמיד חכם ינשכנו כחמור⁵⁹, וזאת משום שהצדיקים הם אלו שבעצם חיייהם מלמדים על הרשעים קטרוג, ורק מכוחם נפסק שגם להם (אם לא חזרו בתשובה) דין כליה.

⁵⁵ רש"י בראשית יט, לז. ומעניין לראות ששאלו שהיה צנוע כפי שיובא בהמשך על שוודאי צניעות הנה מידה טובה וחשובה דווקא נמאס מלמלוך.

⁵⁶ במלבי"ם כתב כאן שבעדת צדיקים הכוונה **בצירוף עם** הצדיקים ובדרך זו פירשנו אנו, אך ייתכן וניתן לומר יותר ולפרש את המילה בעדת מלשון עדות.

⁵⁷ ילק"ש זכריה תקפא.

⁵⁸ יבמות עח, ב.

⁵⁹ פסחים מט, ב.

עד כאן הבנו את המזמור באופן כזה שהמאבק בעולם הוא בין הרשעים לצדיקים, אך נראה שלמזמור פן נוסף. בהקדמה ל"תהילים" כותב הרב חרל"פ: "כשם שהתורה היא השירה היותר עליונה ויותר נשגבה בהוויה כולה, והיא היא שירת האמת, כן ישראל הם השירה של ההוויה כולה, ואמרי המשורר הם בעיקר לגלות את שירתן של ישראל"⁶⁰, **בין בזמן שמחתם ובין בזמן תוגתם**, ומי שאינו חדור באהבת קודש אמת לישראל עם קודשו, לא יכול לחדור בעמקי השירה של המשורר, ומתוך מסירות קודש לישראל ולאהבתם ההופעה מתגלית והשיר צולח".

את הדברים כמובן יש להבין קודם כול במובנם הפשוט, ומתוך כך להתאמץ בכל לב, נפש ושכל להיקשר עוד בעמנו בכללו ובפרטיותו. לא רק בשכל ובלב, אלא גם במעשה, שהרי רק מתוך השילוב מתגדלת האהבה באמת. מעבר לצד של חיזוק האהבה והעמקתה, הרי שיש לנו כאן גם הכוונה בלימוד ספר תהילים. את ספר תהילים יש ללמוד **בגדלות** כלומר: **במושגים כלליים** ולא רק פרטיים - לא בשירת יחיד מדובר, כי אם בשירתן של ישראל⁶¹.

נראה שהמפתח להרחבת הבנתנו בפרק טמון בשאלת הפתיחה שהצגנו. בפתיחת המזמור שאלנו, מה המשמעות שעומדת מאחורי אמירת הגמרא כי פרק א' וב' הנם פרק אחד, וכפי שהסברנו הכוונה היא שהם מהווים מסגרת אחת שלמה. ובאמת, בתחילת פרק ב' אומר הרב חרל"פ⁶² על הפסוק: **"למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק"** - כי: "אחרי שביאר ההבדל בין הצדיקות השורשית לרשעות השורשית, מבאר שזהו אמנם תוכן ההבדל המהותי שבין ישראל לעמים...".

אם ניקח את אמירתו של הרב חרל"פ, נראה שנוכל ללמוד מחדש את פרק א', אלא שהפעם - בהבנה כללית יותר. כלומר: ננסה לחזור על העקרונות שפגשנו ביחסי הצדיקים והרשעים, ונראה כיצד הדבר מופיע גם בעולם בכלל - ביחס שבין ישראל לעמים. תחילה ננסה ללמוד באופן זה את פרק א' ומשם נמשיך הלאה למזמור ב' המהווה את חלקו השני, משום שמדברי חז"ל ברור כי גם פרק א' עוסק ביחס זה, וכפי שאמרו:

⁶⁰ דוגמה למזמור תהילים בו נראים הדברים מפורשים בגוף הכתוב, ולא רק בדברי חז"ל, הוא מזמור כה' אשר תחילה נראה שעוסק בתחונתו הפרטיים של דוד, אך בסופו אמירה כללית מפורשת אשר נראה שמצביעה על כך שיש ללמוד את המזמור כולו גם באור כלל-ישראלי בהתאם לאופן בו לומדים אנו את המזמורים בדרך המוזכרת על ידי הרב חרל"פ כאן. ואכן, בדברי חז"ל על מזמור א' נזכרים הדברים באופן ברור יותר כבר מן הפסוקים הקודמים לפסוק האחרון המדבר באופן מפורש על 'פדיון ישראל', בכך שאת הביטוי "נוצרי בריתו" המוזכר בפסוק י' מייחסים הם לאבותינו אברהם ויעקב הידועים כשומרי בריתו (כל אחד לפי בחינתו); את "האיש" המוזכר בפס' י"ב מחברים הם עם דמותו של אברהם אבינו ומעין זאת עוד בדבריהם על הפסוקים שם.

⁶¹ ראה בספר עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו מאמר חקור דין ד, ב.

⁶² בניגוד לפרשנים רבים שנשארו בתמיהה לפשר מיקומו של מזמור ב' לאחר מזמור א.

"אשרי האיש - זה אברהם אבינו (אבי האומה הישראלית, קרי: הטבע היסודי של ישראל) שנאמר⁶³: ועתה השב את אשת האיש כי נביא הוא. אשר לא הלך בעצת רשעים - אלו דור הפלגה. שנאמר⁶⁴: הבה נבנה לנו, ואין "הבה" אלא עצה. שנאמר⁶⁵: "הבו לכם דבר ועצה הלום". ואין עיר אלא אלוה, שנאמר⁶⁶: "עיר וקדיש מן שמיא נחת". "ובדרך חטאים לא עמד" - אלו אנשי סדום שנאמר⁶⁷: "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד. ובמושב לצים לא ישב - אלו אבימלך ואנשיו שאמר לו (לאברהם)⁶⁸: "הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב", ולא קיבל.

שְלוש הנקודות מתבארות בהתאם לאמור לעיל:

אנשי דוד הפלגה היו נגועים במינות 'ונועצו על ה' ועל משיחו' (שלוחו או נביאו כמביאי דבר ה' בעולם), וטענו כי ה' נמצא רק בשמים, וכי השכינה אינה מופיעה בארץ משום שלפי טענתם הוא אינו מתערב במציאותנו. כיוון שכך בנו אנשים אלו מגדל, לאמור: 'מי שרוצה להשיגו (כביכול) צריך לטפס מעלה, שהרי ה' (לתפיסתם) אינו 'שוכן את דכה ואת שפל רוח', ומשום כך, בארץ - לא ניתן לעובדו (הפך אמונת ישראל)', ומכאן מובן מדוע בנו את המגדל **בבקעת** שנער⁶⁹, שהרי לו באמת רצו להגיע מעלה, היה עליהם לבנות את מגדלם על הר גבוה? אלא, שבבניית מגדל בבקעה בקשו הם לקדש את הבקעה, קרי: לטעון כי הנמיכות והניתוק מן השמים עובדה בלתי ניתנת לשינוי היא.

אנשי סדום, לעומת זאת, אינם רשעים **בדעת** כנגד ה', אלא חוטאים שנפלו ביצרם. ואם נקשה אם כן, למה דווקא אותם החריב ה'? נראה להסביר כי רבה רעתם **בפועל**⁷⁰, או כיוון שנמסרו כל כך ביצרם עד שלא יכלו עוד להיתקן, שהרי אפילו 'צדיק אחד בסדום לא היה', אך לו היה - ייתכן שלא היה משחיתם ה'.

הנקודה השלישית היא העצלות - אי העשייה המתבטאת באבימלך שהציע לאברהם את כל טוב הארץ כלומר: את הנאות העוה"ז.

⁶³ בראשית כ.

⁶⁴ שם יא.

⁶⁵ שופטים כו.

⁶⁶ דניאל ד.

⁶⁷ בראשית יג.

⁶⁸ שם כ.

⁶⁹ בראשית יא, ב.

⁷⁰ כפי שמסביר הר"ן בנוסף לעובדה שאנשי דוד הפלגה היו כל העולם, ולכן לא נכון לאבדם, אלא להפיצם. בעניין מידת סדום נראה להציע אולי פשט נוסף לפיו לא מדובר בתאוה רגילה, אלא בהשקפת עולם, אך לא בהשקפת עולם המרחיקה את ה' בטענה כאילו אינו יכול או אינו מעוניין בארץ, אלא בטענה לפיה העולם נברא בשלמות. טענה זו נבעה מכך שזכו לחבל ארץ אשר ברכו ה' עד שקשה היה לראות בעולם איזה שהוא חיסרון, ואם אין חיסרון בעולם הרי שהוא אינו דורש השלמה. לפי תפיסה זו מובן מדוע לא קיבלו את המושג עני או את השוני שבין האנשים המצביע על מציאות חסרונות, שהרי החיבור בעולם נוצר על ידי 'בורא נפשות רבות וחסרונן' - שמתוך החיסרון מתחברים זה לזה (ראה בספר... שכן הסביר את ברכת בורא נפשות). אם אנשי סדום רואים בעולם ככזה אשר אינו זקוק לתיקון, הרי שגם בחסרונם שלהם אינם מכירים ומתוך כך גם אינם ברי תשובה ואם כן איבודם הוא תיקונם היחיד.

מדתו של אברהם אבינו או במילים אחרות: התכונה הכלל-ישראלית הטבעית השורשית, היא הפך שלשת העניינים הללו.

מצד החפץ - בישראל נטוע הרצון לדבוק בה' מתוך העובדה שרצון ה' לא רק שאינו חיצוני לנו, אלא אף מוטבע בנו, ומתוך כך גם מופיע דרכנו. רצון זה ניתן לפגוש בכל שיחה עם אדם מישראל, בו בד"כ באופן מיידי ניכרת תכונת שאיפת תיקון בקשת, קרבת הטוב וההטבה.

מצד המינות - ישראל המופיעים את שם ה' בעצמיותם ובהופעתם מהווים בגופן סתירה לתפיסה, שעזב ה' את הארץ וכי אינו שוכן ומידבר עם בראיו. המינות הם הפך ישראל, ועל כן הם מתנגדים אלינו, ובסיס אמונתם הוא שנאת ישראל, וכפי שכותב הרב באורות האמונה בעניין המינות:

"ובתוך אותה הרכות וההכנעה שמראה מבחוץ על ידי פישוט טלפיים טמונים הם המון חירופים וגידופים ו**שנאת ישראל** זה גוי קדוש נושאי האמת האלוהית העליונה אשר נתגלה פנים בפנים במעמד הר סיני אשר לא היה כן לכל גוי". - הסתירה לתפיסת המינים (הנוצרים) נעוצה בעצם מהותם של ישראל.

כנגד אנשי סדום שהחטא הפך אצלם לטבע עד כדי שלא נמצא אצלם כוח העשוי לאפשר תיקון, הרי שישראל עליהם נאמר: "ועמך כולם צדיקים" אף אם חוטאים הם, הרי שאין כך הדבר, ומה שנראה לנו כחטא אינו אלא תוצאה של מבט על הפרטים (על המעשה הספציפי שנעשה בפועל) ולא על השורש, אך המציאות הכללית, זו הגורמת לקלקולים הפרטיים, היא דווקא תוצאה של גדלות נשמתית המבקשת הרבה מעבר לעומד מולה, ורק משום שאינה מקבלת את מזונה ומבוקשה היא בועטת בצמצום הקטן העומד מולה כיאה לאנשים גדולים אשר מטבעם בועטים בקטנות וצמצום וכמאמר הראי"ה⁷¹: "נשמות דתוהו גבוהות הן מנשמות דתיקון. גדולות הן מאד, מבקשות הן הרבה מן המציאות, מה שאין הכלים שלהם מסוגלים לסבול. מבקשות הן אור גדול מאוד, כל מה שהוא מוגבל מוקצב ונערך אינן יכולות לשאתו...".

מצד הכלל, כפי שמובא בדברי רבותינו, אין בישראל חטא. חטא עניינו החטאת המטרה, כלומר: מעשה המביא לכך שלא רואים את שם ה' מופיע בעולם. זאת, כפי שאמרנו, אולי מצד **פרטי האנשים או פרטי הזמנים**, אך בכלל ישראל אשר הנו מציאות שלמה הפועלת בעבר ובעתיד כבהווה - אין החטאה של המגמה. כלל ישראל הנו מגמה אחת המופיעה את שם ה' בעולם בכל רגע ורגע כבניין הבנוי קומה על גבי קומה, אשר כל קומה מאפשרת את קיומה של זו שמעליה, כאשר גם ברמה הפרטית הפשוטה יותר כפי שאמרנו: אפילו החטאים עצמם הנם פועל יוצא של

⁷¹ אורות, זרעונים, הנשמות של עולם התהו.

מרחק הנובע מרצון להיות מחובקים בה', אלא שהמציאות תמיד קטנה מהמצופה, והדבר מביא להתרחקות, והמפתיע הוא שמצד הנקודה הכללית - אפילו החטאים (כפי שלפעמים רק אחרי זמן רב מתברר) מהווים חלק מן הבניין⁷². ובלשון הרב חרל"פ: "שכל העיוותים שבישראל באים מצד הנהירה המוחלטת להיות מתייחדים עמו...".

בניגוד מוחלט לסדום, בה אין שום נקודת חיות פנימית היכולה ללמד זכות, הרי שבישראל לא רק שהנקודה הפנימית קיימת ופועלת, אלא שגם הקלקולים הנם תוצאה של הגדלות - של הנקודה הפנימית. משל לכך ניתן ללמוד ממקרה בו שני ילדים מפריעים בכיתה. האחד מפריע משום שהבנתו עולה בהרבה על הנלמד ומתוך שעמום הוא מפריע, מה שעשוי להביא מורה חכם ללמד ברמה גבוהה יותר, מה שאין כן בתלמיד אשר תכונותיו רעות והפרעותיו אינן באות אלא כדי לעצבן את המורה. במקרה זה התלמיד מצד עצמו הנו רע, והטוב העשוי להופיע הוא לא מצד התלמיד, אלא מצד המורה העומד בניסיון כיצד לשלוט במידותיו. כתוצאה מן הדברים הנ"ל, בניגוד לסדום שם לא נמצאו צדיקים, בישראל - אפילו בדורות המקולקלים ביותר היו צדיקים ואפילו נביאים.

הנקודה השלישית: 'פרזיטיות' ונהנתנות. מידה זו היא הפך ישראל ה"עזין שבאומות"⁷³. ישראל אינם מסתפקים בקיים, הם תמיד מבקשים יותר, אפילו מעבר ליכולתם⁷⁴. ישראל אינם מקבלים את השאננות ההודית (היושבת ואינה עושה דבר עד כדי למות מרעב ברחובות) או המוסלמית (היושבת וסופרת שרשרת של כדורים ללא הפסקה כאילו לא ידעו שאין לדבר סוף). ישראל שואפים לקדם את העולם. אברהם חופר בארות⁷⁵. הוא מחפש את המים שבתוך העולם, ופלשתים סותמים לאמור: 'אתה לא תפעל במציאות'. אברהם לא נרתע, ומכוח חפצו להביא את אור ה' בעולם ומכוח העובדה שדרכו שם ה' מופיע, הוא ממשיך לחפור ולגלות שלמעשה העולם הזה מלא מים, בחינת" ואין מים אלא תורה"⁷⁶, למרות שממבט ראשוני נראה כי כולו עפר.

⁷² ואם יקשה אדם: 'הרי גם קלקול הגויים מאפשר בסופו של דבר את תקומת ישראל והופעת שם ה'?' נאמר לנו כי מצד הקלקול כפי שנראה הוא כלפי חוץ לפעמים באמת לא נצליח לראות הבדל (אלא אם כן נהיה קשורים כראי"ה ודומיו בעומק שמת ישראל), אך מצד השכל על כל פנים נוכל להבין כי **ההבדל הוא בנקודה המניעה** את האדם לחטוא. מצד נקודה זו ההבדל שבין ישראל לגוי הנו תהומי, והנפקא מינא בעניין זה הנה כמובן ההתייחסות שתבוא מצידנו למקלקל. לזה היהודי ננסה להקשיב מתוך שאיפה ללמוד מה מבקשת נשמתו לפעול, ואלו בגוי נלחם מתוך הבנה שלא בו חבויה נקודה טובה כי אם בנו, ותקומתו עלינו אינה אלא תוצאה של התנגדות לאור הגנז הזה המזוהה על ידו עוד לפני שזכינו לפגוש אותו אנו. אם מתנגד הוא אליו נבין כי משהו חיובי החבוי בקרבנו, אמור ואפילו מבקש כבר להופיע.

⁷³ ביצה כה, ב.

⁷⁴ הקשב בעניין זה לשיעורו של הרב אליעזר קשתיאל באתר 'בני דוד' של המכינה הקדם צבאית בעלי בעניין תכונות העזות והבושה בבאור מאמר חז"ל באבות (ה, כ): "הוי עז כנמר".

⁷⁵ בראשית כא.

⁷⁶ בבא קמא יז, א.

המשל במזמור אומר כי 'הצדיקים נותנים פירות, ועליהם אינם נובלים'. ישראל הם הנצח - "נצח ישראל"⁷⁷ - נצח = ישראל. וזהו "וכל אשר יעשה יצליח", רוצה לומר: כל דבר שישראל פועלים בעולם מקבל את מהות נצחיותם. בין בפעולתם בקודש (בפרי), ובין בהתעסקותם בקליפה (בחומר). וכפי שהזכרנו את מאמר חז"ל, לפיו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד, והדבר נלמד מ"ועלה לא יבול" המרמז לכך שגם העלה אשר הנו שומר לפרי מקבל מימד של נצח, כך ועוד יותר מכך, ענייני החול בישראל⁷⁸.

⁷⁷ אומנם נצח ישראל הינו כינוי לקב"ה (שמואל א א, כט) אך חיבור המילים מרמז את שאנו מבקשים לומר. ⁷⁸ בעניין זה נראה להרחיב: התפיסה הרווחת היא כי בחלק החול בעולם (אפילו בישראל) אין קדושה עצמית וכי הוא אינו אלא 'פרוה' כלקליפת נוגה, אשר אם ישתמש בו האדם לטוב יתקדש ואם לרע יטמא. תפיסה זו עומדת לכאורה בסתירה עם עובדות כמו החובה לקבור את גוף האדם גם לאחר שפרחה ממנו הנשמה או לחילופין ספר תורה פסול וכו'. ואכן, כנגד תפיסה זו אשר רווחה בשעתו בכמה מקומות, לחם הרב קוק תוך שהוא מנתץ את פסילי אלילותה. אחת הפסקאות בה ביטא את רעיונו היא פסקה לג באורות התחייה לפיה: "יש לנו בשר קודש לא פחות ממה שיש לנו רוח הקודש". לאחר שהטיל הרב את 'הפצצה' הרעיונית, יודע הוא כי יקומו מתנגדים לרעיון זה, שהרי מי שנפש גלותית לו, לבטח ינקוט בתפיסה המתאימה [גם לשיטתו (שם מ"ח)] לחיי גלות בארץ נכר טמאה, לפיה יחס של ביטול מתאים לחומר יותר מיחס של חיבה; וכן, מכיוון שבהגיע תור ההתפתחות החומרית להופיע מתעוררים באופן טבעי השאיפות החומריות באומה בכללה (שם מ"ד), על כן נתן הרב דעתו על כך עוד וביאר (שם לד) כי: אם לא מצד הקדושה העצמית שבחומר יש לשמוח ולעמול בפיתוחו, הרי שעל כל פנים מצד היותו תשתית הכרחית לרוח. דברי הרב מחולקים אם כן לשנים: א. בשרנו (כמצוטט לעיל) קדוש מצד עצמו בדיוק כפי שהרוח או הארץ קדושים מצד עצמם [אלא שלצערנו, אומר הרב, גם בעובדה זו החלו החולקים מכרסמים (שם לג וראה שם ח ואורות א"א)]. ב. אם רצונו להשיג את הקודש שברוח בשיאו, עלינו לדעת שלשם כך יש לבסס ולפתח גם את הקודש שבחול, אך לא רק כמכין לרוח, אלא גם כדבר עצמי. ובלשונו: "כל תשובתנו תעלה בדיני רק אם תהיה, עם כל הוד רוחניותה גם תשובה גשמית ויצרת דם בריא, בשר בריא, גופים חטובים ואיתנים, רוח לוהט זורח על גבי שרירים חזקים...". רעיון זה מרחיב הרב בפסקה לד כאשר בסופה מתמודד הוא מול טענה נוספת העשויה להתעורר כנגד דבריו וזל: "ואל ייפלא אם יש חסרונות במהלך החיים של העוסקים באמוץ הגופני ובכל החיזוקים הארציים שבישראל, כי אפילו הופעת רוח הקודש צריכה ברור מתערבות צחצוחי טומאה שמתערבים בה, והיא הולכת ומטהרת, מתקדשת ומתבררת...". כיוון שכפי שראינו בתחילת פסקה לג - החומר שבישראל אינו רק כמכין להופעת קודש על גביו אלא יש בו גם קדושה עצמית, הרי שאומנם כפי כמה שיבוא הדבר מתוך מודעות וזיכור כן ייטב, אך יחד עם זאת אין לטעון שאם בחורי ישראל אינם מתאמנים רק או דווקא בשביל להיות אמיצי כוח לאומה (שם לד) אזי אין בכך ערך, כיוון שכפי שבקודש שבקודש (לגביו מסכימים החולקים שהנו קודש עצמי) ישנם גם חסרונות וצחצוחי טומאה, כך גם בקודש שבחול - תמיד ניתן לזכר עוד את קדושתו. שיטתו זו של הרב לפיה החומר בכל מה שהוא נוגע לצד הכללי בישראל הנו בעל מדרגת קודש עצמית ממש כמו בלימוד תורה מופיעה בכמה מקומות (מאמרי הראי"ה עמ' 500 אוה"ק ד תקיח ועוד). אם ישאל האדם: מה קדוש בבתיהם של עם ישראל, או בשרם נענה לו: מדוע מקבל אתה את העובדה שהארץ ואפילו פירותיה הנם בעלי קדושה עצמית (חת"ס סוכה ל"ו)? בניגוד לענותני ישראל המסופקים בקדושתם ובשל כך נמנעים מלפתח את החומר כמתבקש בדור הגאולה (ראה אב"ע תהלים קמז, ו) - לגיית הדבר ברור! דבר ה' מופיע לא רק דרך השכל היהודי, אלא גם דרך הופעתו החומריות וכפי שמצביע על כך בלעם - גם דרך אוהלינו (במדבר כד, ה וראה בהערה לעיל בעניין בלעם והדברים משלימים). כיוון שכך, בכל פעם שהתעוררה בנו הנטייה החומרית, 'חש בכך מזלם' (מגילה ג, א) לעיתים עוד בטרם עת, ועל כן קמו ואף קמים הם עלינו חדשים לבקרים במיוחד בעתות גאולה - לא רק להעבירנו על דתנו, אלא גם להשימך את גופנו (מעייני הישועה רא). הנרצח על ידי גוי, אפילו אם חוטא היה - מכונה בפיו 'קדוש'. הסיבה לכך היא כיוון שכאשר גוי פוגע ביהודי על היותו יהודי - אין הוא מבקש רק לכלות יהודי ספציפי זה, אלא גם בעיקר לפגוע בשם ישראל המופיע גם דרכו אפילו אם בצורה עמומה. על דברי הרב נראה שיש חולקים רבים (ראה למשל תניא סוף פרק א ועוד). אחד החולקים הנו דווקא הרב חרל"פ אשר ראה בעצמו תלמיד של הראי"ה. הרב חרל"פ הגדיר את הגוף (גם בכלל) רק ככלי לנשמה, ולא כדבר בעל קדושה עצמית, עד שאפילו את הארץ מגדיר הוא ככלי (אולי כדי להתמודד מול ההשוואה שעשה הרב בין הארץ לשאר ענייני החול בישראל). יחד עם זאת, במסקנתו בספרו 'ממעייני הישועה' (רס"ה) כבר מתקרב הוא לדברי הרב בעניין היחס שיש לדעתו לתת לגוף בדור הגאולה ולא כאן נעמוד על החילוקים. גם הרב קוק בא מרו כי בחול קדושה עצמית, לא בא לבטל את חשיבות התורה או הקודש שברוח, אלא רק לומר כי אור ה' גנוז ומופיע גם בחומר. כפי שאיננו אומרים שבגלל שהתפילה חשובה לכן לא נלמד תורה ולהפך, אלא - "זמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד" (שבת י, א), כך גם לעניין יחס החומר לרוח והרוח לחומר - בפיתוח שניהם יש לעסוק - כל אחד כשלעצמו וגם כמחובר לחברו. חיזוק לדברי הרב נראה להביא לא רק מרעיונות הלכתיים כמו העובדה שפגם פיזי בכהן פוגע גם ברוחניותו, אלא גם מדברים גשמיים כמו למשל העובדה שאנשים רבים היוצאים לחו"ל לפתע חשים את החיסרון באלוהות עד שהם מוצאים עצמם רצים לבתי כנסיות ובתי מדרשות, דבר אשר נראה שמצביע על כך שמכיוון שבארץ עצם פיתוח החיים מהווה מפגש עם האלוהות (כתפילה), לכן במובן מסוים הצורך באלוהות (במובנה הישן) הנו מוחש פחות, בעוד שכאשר יוצאים מן האור הזה אל חושך וצלמוות, חשים

בניגוד לעובדה שישראל הנם הפרי אשר בינם לבין ה' עשויה להיות קליפה המעכבת,⁷⁹ הרי שהגויים הנם המוץ. המוץ הוא הקליפה עצמה. זה לא רק שבין הגויים לפרי (לקב"ה) ישנה קליפה הנובעת מחטאיהם ורשעותם, אלא **הם עצמם הקליפה**, ולעתיד לבוא תוסר הקליפה מהפרי⁸⁰. "ועל כן דרך רשעים תאבד" - כיוון שזהו משפט הקליפה. על פי זה, מובן מה שאמרו חז"ל שלגויים אין חלק לעולם הבא, כאשר גם לדעות לפיהן יש להם חלק, הרי שאין זה אלא מצד חיבורם לישראל⁸¹. לקליפה תפקיד חשוב. הקליפה - היא שמאפשרת לפרי לצמוח בהדרגתיות **והיא אף גדלה עם הפרי**, אך מצד שני, היא גם זו המפריעה לגשת אל הפרי ועל כן בהכרח סופה אבדון. לכן, כאשר הפרי בשל, כאשר המציאות כבר בשלה למדרגת ישראל, הקליפות מוסרות. על כן, התגעשות הגויים על ה' ועל משיחו, הנה התגעשות של הבל וריק ואין באמת לחשוש ממנה כי סופה אבדון.

כאשר דוד אומר: **"יטייבבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו"** - הוא אינו מתכוון רק כלפי עצמו, כפי שניסו כמה מן הפרשנים לומר ונתקשו בהבנת הביטוי 'שרים ורוזנים' כלפי הפלשתים אשר אינם ידועים לנו מהתנ"ך כחשובים במיוחד, אלא באופן כללי על כל הופעת משיח בעולם⁸². כל הופעת משיח נתקלת בהתנגדות גויית. ואכן, את הפסוק הזה דרשו רבותינו על ימות המשיח.

פסוק מקביל לפסוק זה הוא הפסוק: "כי נועצו לב יחדיו עליך ברית יכרותו" - כל התכללות של מלכי ארץ ורוזנים הנה התקהלות על משיח ה' - על תחייתו. הם מצד עצמם, טוב היה להם הפיזור. פיזור טוב לרשעים - כך יסד (מלשון סוד) הקב"ה בעולמו ומה קרה אם כן שפתאום הם מתאחדים? התשובה פשוטה - **נוסדו (שוב מלשון סוד)** על ה' ועל משיחו. בראייה פנימית על העולם, בראייה שמבינה את הסוד הטמון בעולם, זו הסיבה ולא שום סיבה חברתית כלכלית

לפתע את חסרון האור ושוב מתעורר הצורך ברוחניות (הערה זו מובאת בספר המקוה לצאת לאור ממנו מוצא המאמר במקום אחר והכנסתיה כאן לטובת פרסם המאמר).

⁷⁹ ירושלמי תענית א, סד: "...בוקר לצדיקים ולילה לרשעים בוקר לישראל ולילה לאומות העולם אמרו ליה אימת אמר לון אימת דאתון בעיי הוא בעי אם תבעיון בעיו אמרו לו מי מעכב אמר להן תשובה שובו אתיו רבי אחא בשם רבי תנחום בי רבי חייה אילו ישראל עושים תשובה יום אחד מיד היה בן דוד בא מה טעמא היום אם בקולו תשמעו".

⁸⁰ ובגבורות ה' פרק כה כתב המהר"ל שאף שיש לישראל חיבור עם אומות העולם הרי שחיבור זה אינו אלא כקליפה לפרי ולעתיד לבוא תוסר הקליפה ויישאר רק הפרי קיים ודברינו כאן תואמים את דבריו.

⁸¹ ראה סנהדרין פרק חלק וכפי שהסברנו: עולם הבא הוא זה ההולך ובא (מתהווה) ומובן אם כן כי כיוון שמצד שורשם את הרע הם מבקשים, הרי שגם אם טוב הגיע מרשעותם, הרי שלא להם ניתן לייחסו, זאת בניגוד לישראל (למעט המקרים המובאים שם בגמרא ואיכ"מ).

⁸² "לא פתח דוד ספרו באותו מזמור החביב המשובה מתחיל באשרי ומסיים באשרי לא על ידי עצמו ולא על ידי אחד מעשרה זקנים המשוררים אלא סתמו כפירוש על כנסת ישראל" (מאמר חקור דין ד, ב לרמ"ע מפאנו).

ובודאי שלא מוסרית. טבעם של הגויים הוא מלא שנאה לנביאי ה', למשיחי ה' ולתחיית ישראל שהיא הופעת המשיח. הרשעה **מכחישה את הנבואה** והיא מנסה גם **לשרש את התחייה**, כלומר את הופעת ה' דרך ישראל שליחיו. ובמלבי"ם כאן: "על ה' - מצד הדת, ועל משיחו - מצד הממשלה".

"ננתקה את מוסרותימו" - הם רוצים לנתק בין עליונים ותחתונים או בלשון היעב"ץ כאן: "בין ירושלים של מעלה לירושלים של מטה".

המזמור מדבר פעמים בלשון הווה ופעמים בלשון עתיד ועבר, כיוון שדוד מדבר על ג' זמנים שונים.

כשהוא מדבר **בלשון הווה** - הוא מתכוון למלחמותיו עם פלשתים.

כשהוא מדבר **בלשון עבר** - הוא מתכוון למלחמותיו של אברהם עם דור הפלגה שרצו לקבוע כל העם שפה אחת להרע בבקעת שנער במקום אשר לא בחר ה' - בבבל הנמוכה שבארצות, וכדברי היעב"ץ: "וזו הייתה מחשבת דוד הפלגה כי עד שלא יצאו ישראל לעולם, רצו להתחכם עליהם ולשרשם מן העולם, וה' יתברך קינא לשמו ולעמו ובלבל לשונם והפר עצתם שאם היה עולה בידם מה שחשבו לא היה תקומה ל"שונאי ישראל", וזה הזכיר⁸³. ויהי כל הארץ שפה אחת, ואין לקב"ה בעולמו אלא מה שאמר הנביא⁸⁴: אז אהפוך על העמים שפה ברורה - לקרוא בשם ה'", **והם חשבו להפוך הקערה על פיה**, וחשבו לעשות עיר ומגדל הפך⁸⁵: העיר שחבורה לה יחדיו, כמגדל דוד צוואר⁸⁶. וזה טעם "וימצא יעקב⁸⁷" דאשכחו ועיינו מקום מוכן לפורענות הפך הנאמר בדוד⁸⁸: עד אמצא מקום לה', ובבל הייתה שפלה שבארצות וירושלים גבוהה מכול...".

וכשהוא מדבר **בלשון עתיד** - הוא מסביר לנו מה יהיה איתנו לעתיד לבוא בעת יפקוד ה' את ישראל לשוב לציון ולהר הלבנון.

"יושב בשמים ישחק" - הביטוי כעס, תמיד בא בהקשר שלילי, ובניגוד אליו הביטוי אהבה - תמיד מבטא ביטוי חיובי. אומנם יכול להיות מצב שמתוך אהבה דווקא באים ייסורים: "כי כאשר ייסר האב את הבן כן ה' אלוֹקֵיךְ מייסר⁸⁹" - אומנם קיימים בעולם ייסורים של אהבה, אך אהבה

⁸³ בראשית יא.

⁸⁴ צפניה ג.

⁸⁵ תהלים קכב.

⁸⁶ שיה"ש ה'.

⁸⁷ בראשית יא.

⁸⁸ תהלים קלב.

⁸⁹ דברים ח, ה.

תמיד תהיה ביטוי חיובי גם אם היא מופיעה על ידי פגיעה. לא כן הצחוק. צחוק יכול מצד אחד לבוא בכיוון חיובי - "אז ימלא שחוק פינ"90", אך מצד שני גם באופן שלילי. כאן מובא הצחוק במשמעות של לעג - "ה' ילעג למו", והתוצאה היא שכאשר הגיעה השעה שכולם ידברו שפה אחת אל ה', "אז ידבר אלימו באפו ובחרונו יבהלמו" - ה' ידבר עליהם דברים הקשים כגידיים וירעיש העולם, ומתוך כך - "ואני נסכתי מלכי" ואני נמשכתי למלך.

תחילה תהיה לרשעים הצלחה, ואחר כך תהיה נפילה, ואינו דומה מי שהיה למעלה ונפל למי שתמיד היה למטה⁹¹. אחר תקופת עליונות, יורידם חרון אף ה' אל 'באר שחת', ומתוך כך נשוב אנחנו לציון הר קודשו. ובמלבי"ם - "על ידי מרידתם (של העמים) יתגלה שהוא הנמשח מאיתי למשול על ציון הר קודשי". הדרך להגיע למצב של מלוכה בציון הר קודשו היא חיזוק התפיסה - תחילה בנו ומתוך כך כטענה כלפי שכנגדנו שאותנו משח ה' למלך בציון⁹² ומלוכתנו כאן היא גם טובתם, משום שכאשר הולך העולם למישרים כפי הטבע שטבע בו ה', אזי נושא הוא ברכה לכול. אם נשכיל להבין שכל חוק טבע אחר גם זהו חוק, נבין גם שלא ייתכן שהארץ תהיה בידי זרים, וכי הדבר נוגד את הטבע⁹³. אם נבין זאת יהיה הדבר ברור בדיוק, כפי שכאשר מולנו אב ותינוק אין ספק מי הוא האב ומי הוא בן, וכן ברור שהדבר לא ישתנה לעולם, וזהו סיום מה שמסיים המזמור: "אני היום ילדתיך".

מהפסוק: "אני היום ילדתיך" ניתן היה לטעות בטפשות הנוצרים ולומר כי מהקב"ה נתעברה אותה 'בתולה'. חז"ל⁹⁴, לעומת זאת, פירשו פסוק זה כמי שבא להוציא מדבריהם המוכרים של 'נטורי קרתא' לפיהם לא הקב"ה גואל אותנו, כי אם הסטרא אחרא המבקש להטעותנו. כדי להוציא מטעות זו מדגיש הכתוב: "אני היום ילדתיך".

"שאל ממני" - דוד אומר לנו שה' חפץ בתפילתנו. "ציון בעי דרישה"⁹⁵. עיקר מלחמתו של משיח היא על ידי תפילה⁹⁶. תפילה עניינה התעלות התחתונים אל ה'. אם נתעלה למדרגתנו אז "אתנה גויים נחלתך" - אז הגויים בעצמם יתנו לך את הנחלה (כפי שאכן זכינו בקום המדינה)

⁹⁰ תהלים קכו, ב.

⁹¹ ראה ערך מה שעשה ה' להמן במגילת הסתר ובמהר"ל 'אור חדש' (סד-סה) ביאר שדווקא על ידי הרמת קרנו של המן יכול היה בסופו של דבר מרדכי לקבל את הגדולה שכללה גם רכוש גשמי.

⁹² רש"י לבראשית א, א.

⁹³ נצח ישראל א.

⁹⁴ זהר ב משפטים צח.

⁹⁵ ראש השנה ל, א.

⁹⁶ ליקוטי מוהר"ן א, א.

תפילה, כאמור הנה הרחבת הרצון, אך טבעי שעם הרחבת הרצון הוא הולך ופועל יותר ויותר גם במלחמה בפועל, בתחבולות ובכלים - "תרועם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם". הפסוק מובא בלשון תפילה, אך כפי שבתפילתנו שה' יבנה את ירושלים הכוונה שיייתן לנו את הכוח לכך, כך גם הכוונה כאן. אנחנו מבקשים שהקב"ה יעזרנו לנפץ את הגויים בכלי ברזל (או כמצוטט רבות מהרצ"ה 'לפעמים צריך לשכנע בטנקים').

"ועתה מלכים השכילו הוסרו שופטי ארץ" - בעיית החולשה איננה 'בעמך ישראל', אלא במנהיגי הדור. 'פני הדור כפני הכלב'⁹⁷. 'העמך' כולם צדיקים⁹⁸, כולם נבונים, כולם אוהבים את התורה⁹⁹. אין יהודי שאינו רוצה לשמוע אומר אלוקי מוסרי ומכווין. הבעיה היא בראשים - הן בשרי התורה¹⁰⁰ ובוודאי באלו המנותקים ממנה. המרגלים היו גדולי הדור "ראשי בני ישראל"¹⁰¹ ובכל זאת או יותר נכון בעקבות זאת דווקא הם קלקלו¹⁰².

"עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה". האדם הפרטי יכול לעבוד בשמחה, אך הראשים צריכים להיות תמיד עם יראת ה' על פניהם. מלך צריך ללכת עם ספר תורה (המביא ליראה¹⁰³) צמוד אליו תמיד¹⁰⁴ ולהיזהר לבלתי רום לבבו מאחיו¹⁰⁵. המ"ם כאן היא מ"ם המתוך - החשש הוא שמתוך מציאותו כמלך ישכח את ה'. לתפקיד המלכות מתאים דווקא דוד - זה אשר בשל חטאתו ה' לנגדו תמיד¹⁰⁶ ומדרגתו מדרגת היראה¹⁰⁷. צריך להבין כי כל כוחה של מלכות ישראל בעולם היא מכוח מלכותו יתברך. רק אם אומרים "ה' ימלוך לעולם ועד" ניתן לומר "ועלו מושיעים בהר ציון", ורק אז "והייתה לה' המלוכה"¹⁰⁸!

⁹⁷ סוטה מט, ב.

⁹⁸ "ועמך כולם צדיקים" (ישעיהו ס, כו).

⁹⁹ על פי הגדה של פסח.

¹⁰⁰ כדברי האורח חיים הקדוש לפיו דרישת עלבון הארץ תהיה מן הצדיקים.

¹⁰¹ במדבר יג, ג.

¹⁰² לא על מלכי אומה"ע פירשנו את הפסוק כי אם על מנהיגנו אנו.

¹⁰³ רסיסי לילה ז.

¹⁰⁴ משנה תורה הלכות תפילין ומזוזה ז, ב.

¹⁰⁵ דברים יז, כ.

¹⁰⁶ תהלים נא, ה.

¹⁰⁷ ראה הקדמת אבן יחייא לתהלים.

¹⁰⁸ ראה סדר הפסוקים שסדרו רז"ל בקטע 'אז ישיר' בתפילת שחרית.

ההכונה לגדולים להיות יראי ה' הנה גם פרקטית. מי שהוא ירא ה', אינו ירא משום דבר אחר, שהרי מי שעומד מולו אריה לא יפחד מהכלב¹⁰⁹. על הפסוק¹¹⁰ "וירא יעקב מאוד ויצר לו" אומר המלבי"ם שליעקוב היה צר מעצם העובדה שהוא מפחד, כי אמר: 'אם אני מפחד סימן שאיני ירא ה'".

אל לנו לפחד. לא מהאויבים ולא מעצמנו. עלינו להאמין בכוחנו הטבעי. וכלשון הרב באורות האמונה: "הפחד הנפרז מכל חטא מאבד טובו של האדם ועושה אותו למן בריה שפלה שאינה עושה דבר כי אם שוכבת ורועדת. האדם צריך להאמין בחייו, להאמין בכוחו המוסרי והחומרי יחד". יראת ה' האמיתית מסלקת כל מכשול מעם בחירו משום שיראת ה' היא הפעולה הטבעית ביותר שיכולה להיות, ועל כן בכוחה לסלק לא רק את היראה מהגויים ומהעונש (ירא מעבירות שבידו), אלא גם מיראת החטא הירודה העוצרת את האדם מלפעול - מהחשש מעולם החומר 'המסוכן'.

"נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער אפו אשרי כל חוסי בו". - דרך הרשעים המתנגדים לישראל תאבד מצד עצמה (כאשר תגמור את תפקידה כמו כל ממלכה שקמה עד היום ונפלה). אחרית הרשעה אבדון, למעט דרך אחת אשר באפשרותה להביאם להינצל, והיא: אם ייקחו חלק בישראל, אם 'ישקו בר' - אם ינשקו¹¹¹, את העם המבורר (את ברי ה', את עם ישראל), הם ינצלו מאבדון. דוד המלך ממליץ לגויים: אם לא מצד האמת שהרי מצד האמת הנכם מוץ, אז לפחות מצד הרצון להינצל ולהיות נצחיים - הידבקו בישראל! לאומת הגויים שרק מתוך הכרח שלא להיות נאבדים הם דבקים באבדון, הרי שישראל החוסים בו דבקים בו מצד עצם מעלתם.

¹⁰⁹ "שהיראה הגדולה מסלקת הקטנה" (מלבי"ם בראשית לב).

¹¹⁰ בראשית לב, ח.

¹¹¹ כמו קו המשיק למעגל במובן של מציאת נקודה משותפת.